

För v. P. medförde denna händelse ingen annan ledsnad än en bitande påminnelse om fordna tider af en bland hans tjenstekamrater, men hvilken erinran v. P. med fullkomlig verldsmanmanna takt slog unnan genom ett lyckligt skämt, ett skämt, som blott stadfästade hans öfvertygelse om sin egen snillrikhet.

10 **153 BÖRA SKOLBÖCKER ANTAGAS TILL BE-
GAGNANDE, FÖRRÄN DE ÄRO GENOM TRYCK
OFFENTLIGGJORDA?**

Saima n:o 44 31.X 1844

Man måste hafva en lika ringa tanka om en skolboks inflytande, som stor förtröstan till lättheten att pröfva dess duglighet, för att såsom Borgå Tidning anse denna pröfning kunna föregå bokens utgifvande från trycket.

20 Vore det nu så lätt att afgöra öfver en läroboks duglighet, så måste det väl förefalla underligt, att så få skolböcker förmå vinna något större och långvarigare förtroende. Ty det bör väl lyckas för de flesta författare att få deras arbeten underkastade en eller flera sakkunniga mäns omdöme. Få skribenter torde också underlåtit att vidtaga en sådan utväg, för att derigenom komma till bestämd öfvertygelse angående det ifrågavarande arbetets duglighet. Isynnerhet blir detta nödvändigt, så snart Förf. sjelf är tveksam, huruvida ändamålet med dess utgifvande kan vinnas. Vid skolböckers utgifvande är detta ändamål bokens antagande till bruk vid skolorna. Härom kan väl åter ingen författare vara fullkomligt säker.

30 Men hvarje skrifts framgång kan visa sig oberoende af en sådan föregående granskning, och litteraturen har framförallt att uppvisa otaliga prof på läroböcker, hvilka med mycken pomp blifvit antagna för skolan, men helt hastigt åter förkastade. Ty likasom det för författandet af en god skolbok är nödigt, att författaren sjelf lagt hand vid undervisning, och just i den del deraf, hans bok omfattar, så kan också ingen annan väg finnas för en säker granskning, än den under lärareyrket vunna erfarenhetens. Man skulle kanske tycka, att en lärare, som eger erfarenhet i sitt yrke, nu äfven lätt bör kunna afgöra öfver den ena eller andra lärobokens lämplighet, utan att särskildt hafva pröfvat densamma vid undervisningen. Det faller dock lätt i 40 ögonen, att om så vore, så skulle äfven nämnda lärare sjelf vara den bästa författare till den ifrågavarande läroboken. Men det förhåller sig icke alltid så. Det är nemligen en annan sak att afgöra öfver, hvad som icke duger i en förhandenvarande lärobok, än att sammanskrifva en sådan, så att den icke blir föremål för dylika anmärkningar. Till det förra fordras endast godt nit uti undervisningen i förening med vanlig kunskap.

Att bedöma en skolbok blott på grund af studium, förutsätter redan samma förmåga, att för hvarje särskildt fall tänka sig in i lärjungens föreställningssätt, hvilken äfven tillhör författaren; då deremot svårigheten att meddela lärjungen den begagnade lärobokens innehåll, de 50 misstag, till hvilka han föres af detta, undervisningens större eller mindre frukter, bedömda efter en längre tids förlopp, oafvisligen föra läraren till kännedom af den begagnade lärobokens brister och förde- lar.

Är det nu för skolläraren omöjligt att utan en erfarenhet af detta slag

afgifva ett pålitligt bedömande, huru mycket svårare måste då icke detta blifva för hvar och en annan. Huru skall ens en gymnasii lärare eller ledamot i Domkapitlet kunna försätta sig till den ståndpunkt, en 10 års gosse innehar? Låt vara att dessa män sjelfve fordom handledt äfven lärjungar vid nämnda ålder. Men de sakna kanske kännedom om de läroböcker, hvilka nu läsas i skolorna, och således äfven en stödjepunkt för jemförelsen med dessa och med resultaten af deras begagnande. Och ännu återstår här det väsendtliga: den omedelbara erfarenhet af den ifrågavarande bokens begagnande vid undervisning-
en.

10

Allt således, hvad B. T. anfört till försvar för en motsatt åsigt, måste förfalla. Till och med det benägna löftet, att Domkapitlet väl skulle tillåta skolornas föreståndare inkomma med recensioner öfver en föreslagen lärobok, med hvilket benägna löfte B. T. velat förfullständiga Gymnasii och Skolordningen, blir här overksam, i fall icke af boken så många handskrifna exemplar medfölja, och tiden för recensionernas afgifvande blefve så rundligt tilltagen, att arbetet kunde pröfvas in praxi. Ty den ungefärliga säkerheten för ett godt val af skolböcker förvandlar sig eljest till en stor osäkerhet.

Dessutom skall hvar och en med erfarenhet i sådane saker medgifva, att redan den yttre diffusa formen gör en handskrift svårare att bedöma än en bok. I den sednare är öfversigten lättare, sammanhanget säkrare fasthållet. Och om nu den goda förtjensten på skolboksförlager lockar fram en legio med skriftställare för skolan, skola då alla dessas manuskript tråkas igenom af Domkapitlets ledamöter, af filosofiska Fakultetens vid Universitetet, dertill enligt B. T. af skolornas rektorer? Detta kunde så lätt blifva ett tjenstealiggande, bredvid hvilket intet annat mera skulle finna plats. Ty det äskade bedömandet erfordrar ett noggrant studium, icke blott en flygtig genomläsning.

20

Och till hvad ända borde nu allt detta trakasserii finnas, och läroanstalterna blottställas för olyckan af odugliga läroböcker eller täta omväxlingar? För att befria vederbörande förläggare från all risk och sålunda lemna dessa tillfälle att uppmuntra författare. Men en sådan omsorg för förläggaren vore väl alltför ömsint. Han bör som entrepreneur vara beredd på förluster. För att undvika dessa, skall han nödgas vända sig till de dugligaste män i hvarje sak och ersätta dem med ett passande honorarium. Kan en författare icke finna förläggare, må han då sjelf förse sig med giltiga vitsord angående sitt arbetes beskaffenhet och söka understöd hos regeringen. Äfven sålunda kan då möjligen en underlägsen skrift komma i dagen, men utan att undervisning-
ningen i landet genom den förderfvas.

30

40

Nu bör väl medges, att med Gymnasii och Skolordningens stränga föreskrift, att samma läroböcker böra begagnas vid alla landets läroanstalter, snart sagdt möjligheten af nya läroböckers införande är afskuren. Många skäl tala derföre äfven för den motsatta åsigt, enligt hvilken åt hvarje läroanstalt öfverlemnas valet af läroböcker, likväl med skolstyrelsens goda minne, som äfven kan föreskrifva nya, så snart dessa uti någon läroanstalt begagnade visat sig vara ändamålsenligare än de gamla. Sålunda finnes vägen till framskridande ständigt öppen. Men intet torde hindra, att icke äfven i vårt land den ena eller andra läroanstalten på skedd anmälan kan erhålla Kejsrerliga Senatens tillstånd att försöka med en ny lärobok, så snart den förut begagnades oduglighet är tillräckligt vitsordad. Denna tillåtelse kan lemnas icke såsom unnantag från den föreskrifna allmänna likformigheten i anseende till läroböcker, utan för att bereda en successiv öfvergång ifrån

50

äldre och sämre till nyare och bättre. Ett sådant förfarande blir också nödvändigt, om icke läroanstalterna antingen skola lida genom alltför envist fasthållande vid gamla eller genom införandet af obepröfvade nya läroböcker.

10 Ännu påminna vi om nödvändigheten, att äfven skolbokslitteraturen såsom all annan blir åtkomlig för offentlig kritik. Ty det vore väl det absurdaste i världen, om någon del af den inhemska litteraturen skulle blifva fridlyst för all kritik. Men detta skulle i sjelfva verket hända, om skolböcker redan i manuskript skola granskas och antagas; ty en
 10 tadlande kritik skulle då få skenet af ett tadel mot högsta Skolstyrelsens beslut. Då B. T. mot alla dessa olägenheter endast har att uppställa författares och förläggares ekonomiska fördelar, så torde dessa skäl befinnas vara af en alltför lätt art. Frågan är likväl af den vigt, att vi ansett densamma i sig sjelf förtjena en litet utförligare behandling, äfven om B. T-s åsigt i ämnet hade med färre ord kunnat vederläggas.

20 154 KUNG FJALAR AF RUNEBERG.

Litteraturblad till Saima 31. X och 14. XI 1844

I.

All skön konst har det gemensama, att den skänker hvarje oförderfvadt sinne en ädel njutning; men tillika eger den sitt fulla värde endast för den, som förmår för sig utreda denna njutnings väsende, detta Hvarföre? hvars besvarande för människan är och blir all upphöjdare njutnings källa.

30 Icke för att vara en uteslutande domare öfver, hvad skönt är, ty deröfver dömer lätt den omedelbara känslan, icke heller för att vid en gifven norm söka binda konstnärns skapelser, ty betraktandet af hans verk leder bedömandet, utan för att gifva intrycket deraf dess förklaring och dermed dess rätta djup, är konstkritiken berättigad. Man tadar ofta den allmänna hågen att fälla omdömen öfver hvarje företeelse i skön konst, isynnerhet inom den sköna litteraturens område; men man bör erkänna sjelfva detta sträfvande för ett utmärkande tecken till bildning. För att lyckas i ett sådant bedömande, för att deruti uttala något allmängiltigt och förnuftigt, dertill fordras icke
 40 blott en vidsträktare bekantskap med konstens alster, utan äfven en på grund af denna kännedom med all tankens skärpa uppgjord teori.

Så nödvändig denna fordran är, så litet spår af dess upplyllande röjes oftast äfven i den vittra kritik, hvilken uppträder inför allmänheten. Isynnerhet kan detta med skäl sägas vara händelsen med den kritik, som för närvarande talar Svenskt tungomål. Vi hafva någonstädes förut nämnt, att i Sverige, sedan de fordna fosforisterna lemnat kritikens synglas ur sina händer, ett motiveradt bedömande af någon vitter produkt hörer till sällsyntheter; och i vår tanka visar bland detta lands yngre kritici ingen annan en grundligare bildning för sitt värf än
 50 H-r Hagberg, professor i Estetiken i Lund och utgifvare af det väl ansedda litterära bladet »Studier, Kritiker och Notiser» Till stor afsaknad eger icke Finlands Universitet någon lärareplats för nämnda vetenskap, ehuru den dock under sednaste åren, och med bifall, föredragits af professorn i Litteraturhistorien, till hvars vetenskap väl äfven vitter kritik hörer. Af honom, som tillika disponerar landets officiella blad, hade man att önska sig ett upplysande yttrande öfver en